

Nakon što je postupno u svim zemljama Habsburške Monarhije nastupio pre-vrat, mnogi ga, doduše, još uvijek nisu htjeli primiti k znanju, no pogled na uzbibana mnoštva govorio je zapravo sve. Nepregledne gomile prolazile su ulicama Beča, Praga, Budimpešte i ostalih glavnih gradova. Pritom se, međutim, nije išlo „gledati revoluciju“, nego se htjelo biti nazočan dok se usred Europe stvaraju nacionalne države, a od svakoga se pojedinca tražilo da se opredijeli za neku od novonastalih država. Tko je još uvijek nastojao iskazati da je i dalje sklon carskoj i kraljevskoj vlasti, bio je u opasnosti da ga se fizički upozori na novu stvarnost. Prizori su se tek malo razlikovali: u jednome gradu ton su davali nacionalni radikali, u drugome politički i ideološki fanatici. Skupinu koju nije trebalo podcjenjivati tvorili su svi oni koje se doduše nije moglo radikalizirati ideologijama i težnjom k nacionalnim državama, nego jednostavno više nisu željeli rat. Među sve njih vraćali su se vojnici s raznih bojišnica i povećavali revolucionarni potencijal. Izdvojimo još jednom prašku scenu posljednjih dana listopada i prvih dana studenoga 1918. godine, o kojoj je već pisao nekadašnji zapovjednik garnizona: „Više nije bilo govora o disciplini i kulturnome ponašanju... nitko više nije pozdravljao vojničkim pozdravom; odgurivanje časnika u mnoštvu, bijelo-crvenih ili crno-žutih, bilo je svakodnevice. Preko noći je nastala divlja soldateska. Sve su tvornice stale. Sve je bilo puno zastava, u sveslavenskim i crvenim bojama. Radnici i vojnici nosili su crvene zastavice. Mladi i stari, muškarci i žene, radovali su se danu žuđene slobode, danu kada je skinut omraženi habsburški jaram. Da se bilo kojega nosača crvene zastave upitalo od čega se taj jaram zapravo sastoji, siguran sam da nitko ne bi znao dati primjeren odgovor.“

Nisu svi – zapravo većina – mogli sudjelovati u proklamaciji nove državnosti. Stotine tisuća vojnika tek su se vraćali s bojišnica, pokušavajući se nekako dokopati zavičaja. Neposluh i pravi sukobi među nekadašnjim drugovima bili su tako svakodnevni da zapravo više gotovo nikoga nisu uzbuđivali. Prvo bi jedni, pa onda drugi objavljivali da više neće međusobno imati posla. Oni na povratku iz Ukrajine, Rumunjske i Srbije tek su s više dana zakašnjenja saznavali da je rat završio. Tu i tamo dolazilo je do ekscesa. Neke su se postrojbe unatoč masovnim zarobljavanjima po zaključenju primirja u Vili Giusti vraćale kući, kako se to zvalo, u „borbenome poretku“. Na željezničkim postajama policija je nastojala održati red. Podupirale su

ih *ad hoc* oformljene sigurnosne snage, većinom već one novih državnih zajednica. Posebno dramatične bile su situacije u velikim prometnim središtima. Na bečkome Sjevernom kolodvoru oslobođeni ruski zarobljenici dali su se u pljačku; pucalo se. Na Istočnome kolodvoru, u Klein Schwechatu i Stadlauu došlo je do puškaranja između jedinica narodne zaštite i čeho-slovačkih odnosno ugarskih povratnika kućama. S obje strane bilo je mrtvih i ranjenih. Nadzor nad skladištima uglavnom nije donio rezultata: pljačkalo se, žderalo i lokalo koliko se najviše dalo. Što god se ponudilo, guralo se u naprtnjače, rance i vreće. Još je dolazilo do manjih sukoba s nadirućim Saveznicima ili nekim postrojbama koje su bile u užasnoj žurbi. Povremeno bi se zahtijevala predaja oružja. Većina je to odbijala. Negdje bi onda uslijedio utovar vojnika u vagone. Na vlakove se pucalo. Časnici, koji su iznenada ostali bez domovine i perspektive, ubijali su se. Tako se zatvorio krug od Christalnigga, preko Paukerta i Bolzana do Eduarda von Böltza. Mrtvi ljudi ležali su po kolodvorima. Zatim su se vojne postrojbe podijelile u skupine i grupice. Jedan je htio ovamo, drugi onamo. „Stisak ruke, i često bi se dugogodišnje prijateljstvo prekinulo.“ Mahom jedan drugome ne bi rekli ni: „Doviđenja!“